

دانشگاه پیام نور

مرکز قم

پایان نامه کارشناسی ارشد M.A.

رشته الهیات

گرایش فقه و مبانی حقوق

عنوان پایان نامه:

محرمیت در پزشکی از دیدگاه فقه مذاهب خمسه

استاد راهنما:

رضا علی کرمی

استاد مشاور:

حسین اسماعیلی

نگارنده:

مجتبی حقیقت

آذر ۱۳۹۸

ب

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم تحقیقات و فناوری

استان قم

دانشگاه پیام نور
بیتعالی

تاریخ: ۹۵/۱۲/۱
شماره: ۵۸۹۷
پیوست: ۲/۱/۱۱/۱۳۹۵

صورتجلسه دفاع از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

آقای / خانم : مجتبی حقیقت

دانشجوی رشته : الهیات / فقه و مبانی حقوق

به شماره دانشجویی ۹۶۳۹۳۷۰۳۸

محرمیت درپزشکی از دیدگاه فقه مذاهب خمسه

جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد نامبرده با حضور هیأت داوران در مورخ ۱۳۹۸/۹/۳۰ ساعت ۱۰ در محل مرکز قم برگزار و پس از ارزیابی پایان نامه مذکور به شرح زیر ارزیابی گردید.

نمره دفاع بر مبنای ۱۸	نمره دستاورد پژوهشی*	نمره نهایی
۱۷/۲	—	۱۷/۱
هفته ۱۸	—	هفته ۲
درجه ارزشیابی		

هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ دانشگاهی	محل خدمت	کداستادی	امضا
استاد راهنما	دکتر رضا علی کرمی	استاد	مرکز قم	۴۰۶۶۵	
استاد مشاور	دکتر حسین اسماعیلی	استادیار	دانشگاه پیام نور قم	۴۵۱۲۷۷	
استاد داور	دکتر محمدرضا ضمیری	دانشیار	قم	۳۸۹۳۲۵	
نماینده تحصیلات تکمیلی	علی عروجی	کارشناس	پایان نامه		

قم، میدان جهاد، میدان امام زاده سید علی، خیابان ۶۰ متری شهدای پست.

تلفن: ۰۲۵-۳۷۱۷۹۱۰۰
شماره: ۰۲۵-۳۷۷۸۰۱۳۸
کد پستی: ۳۴۱۸۵-۳۱۱

نمره نامبرده بر اساس بخشنامه ها و دستورالعمل های مربوط به دستاوردهای پژوهشی مستخرج محاسبه و در تاریخ ۹۹/۳/۳۰ نهایی شده است.

نام و امضای کارشناس پژوهشی مرکز

(*) نمره دستاورد پژوهشی برابر دستورالعمل مربوط در مهلت مقرر پس از دفاع تعیین شده و توسط کارشناس پژوهشی محاسبه و نمره نهایی اعلام می گردد.

تعهد نامه اصالت رساله/پایان نامه

اینجانب مجتبی حقیقت دانش آموخته مقطع دکتری/ کارشناسی ارشد ناپیوسته تخصصی در رشته فقه و مبانی حقوق که در تاریخ ۱۳۹۸/۰۹/۳۰ از رساله/پایان نامه خود تحت عنوان محرمیت در پزشکی از دیدگاه فقه مذاهب خمس با کسب نمره ۱۷ دفاع نموده ام، بدینوسیله متعهد می شوم.

۱) این رساله/ پایان نامه حاصل تحقیق و پژوه انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاورهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط ذکر و درج کرده ام.

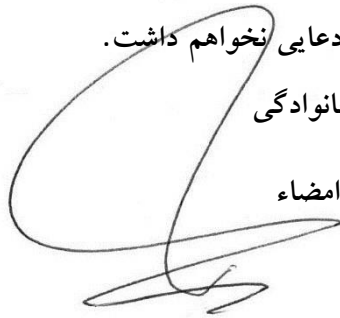
۲) این رساله/پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ مقاله، کتاب، ثبت اختراع و از این پایان نامه/رساله را داشته باشم، با ذکر نام استادان راهنما و مشاور و درج نام دانشگاه پیام نور اقدام خواهم کرد.

۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب حقوقی ناشی از آن را می پذیرم و همچنین دانشگاه پیام نور مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار کند و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی

تاریخ و امضاء

سپاسگزاری

سپاس و ستایش خداوندگار دانش و اندیشه را که هر چه از بزرگی و مناعت طبع است، از وجود او ست، او که پیامبران را راهنمای انسانها برای خروج از ظلمت و جهالت قرار داد و سپاس معلمان را که در متابعت از پیامبران همواره راه گشای راه دانش و معرفتند.

تشکر می کنم از رهنمودهای ارزشمند و صبورانه استاد محترم

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	اهمیت و ضرورت تحقیق:
۳	فصل اول
۳	مفاهیم و کلیات
۴	الف:معنای ارتباط
۴	۱. معنای ارتباط در لغت
۴	۲. معنای ارتباط در اصطلاح
۴	ب مفهوم بلوغ
۴	معنای بلوغ در اصطلاح:
۵	د: مفهوم ریه
۶	معنای ریه در لغت:
۶	معنای ریه در اصطلاح:
۶	ه: مفهوم تلذذ
۶	معنای تلذذ در لغت:
۶	معنای تلذذ در اصطلاح:
۷	و: معنای مصافحه
۷	معنای مصافحه در لغت:
۷	معنای مصافحه در اصطلاح:
۷	معنای تبرج
۷	معنای تبرج در لغت
۸	معنای تبرج در اصطلاح
۸	معنای حجاب
۸	معنای حجاب در لغت
۹	معنای حجاب در اصطلاح

- ۹..... معانی صبی ممیز و غیر ممیز
- ۱۰..... معنای صبی ممیز و غیر ممیز در لغت
- ۱۰..... معنای صبی غیر ممیز و ممیز در اصطلاح
- ۱۰..... معنای محرم در لغت
- ۱۰..... معنای محرم در لغت
- ۱۰..... معنای محرم در اصطلاح
- ۱۱..... الف: معنای نامحرم در لغت
- ۱۱..... ب: معنای نامحرم در اصطلاح
- ۱۲..... محارم:
- ۱۲..... محرمیت در دین مقدس اسلام به سه گونه تعریف شده است:
- ۱۲..... محرمیت نسبی
- ۱۲..... محارم نسبی مردها
- ۱۳..... مادر و مادر بزرگ (اُمّ):
- ۱۳..... ادله محرمیت اُمّ
- ۱۴..... روایت
- ۱۴..... دختران
- ۱۵..... خواهران
- ۱۵..... دختران برادر
- ۱۶..... دختران خواهر
- ۱۶..... نکته مهم:
- ۱۶..... عمّه ها
- ۱۷..... خاله ها
- ۱۷..... ادله محرمیت نسبی
- ۱۷..... محارم نسبی زنان
- ۱۸..... ح: معنای ربیبه

۱۸	معنای ریبیه در لغت:
۱۸	معنای ریبیه در اصطلاح:
۱۸	محرمیت رضاعی
۱۹	معنای رضاع
۱۹	معنای رضاع در لغت:
۱۹	معنای رضاع در اصطلاح:
۱۹	ادله محرمیت ناشی از رضاع:
۱۹	قرآن:
۲۰	اجماع:
۲۰	روایات:
۲۱	ارکان رضاع محرم:
۲۱	ارکان رضاع از دیدگاه علامه حلی:
۲۱	ارکان رضاع در مذهب اهل سنت:
۲۲	تعریف واژه رضاع در معاجم:
۲۲	مشتقات کلمه رضاع
۲۳	ادله حرمت رضاع
۲۴	شرایط حرمت رضاع:
۲۵	شرایط اول:
۲۶	محرمیت سببی (بال مصاهره)
۲۶	معنای مصاهره
۲۶	معنای مصاهره در لغت:
۲۷	معنای مصاهره در اصطلاح:
۲۷	محارم سببی عبارت است از:
۲۸	همسر:
۲۸	مادر همسر (مادر زن) و مادر بزرگ او:

۲۸ دخترِ همسر (ریبه) :
۲۸ دلیل محرمیت ریبه
۲۹ زن پدر (نامادری) و زن پسر (عروس) :
۲۹ ادله محرمیت نامادری و عروس:
۲۹ قرآن:
۳۰ روایت:
۳۱ اضطرار (اصول) :
۳۱ کاربرد اضطرار در اصول
۳۱ تعریف اضطرار از منظر فقها
۳۱ حدیث رفع
۳۳ فصل دوم
۳۳ مبحث نگاه و اقسام آن
۳۴ ضرورت رعایت محرم و نا محرم
۳۴ معنای حجاب
۳۵ اقسام نگاه
۳۵ ۱- نگاه اتفاقی و ناخواسته
۳۵ ۲- نگاه عمدی بدون قصد لذت
۳۵ ۳- نگاه با قصد لذت
۳۵ نگاههای حرام
۳۶ نگاههای مجاز
۳۶ مذهب مالکی
۳۷ مذهب شافعیه
۳۷ مذهب حنفی
۳۸ مذهب جنابله
۳۸ فتوای امام خمینی درباره نگاه کردن به زن نامحرم

- ۳۹..... چه وقت نگاه کردن به زن نامحرم مباح می شود؟
- ۳۹..... برای درمان:
- ۳۹..... ۲. برای خرید و فروش:
- ۳۹..... ۳. برای تحمل و ادای شهادت:
- ۴۰..... ۴. برای آموزش:
- ۴۰..... نگاه کردن پزشک مرد به زن و برعکس
- ۴۱..... فصل سوم
- ۴۱..... بررسی قواعد مربوط به بحث از منظر مذاهب خمسسه
- ۴۲..... فقه
- ۴۲..... مفهوم قاعده فقهی
- ۴۲..... تعریف قواعد فقه
- ۴۲..... تعریف فقه
- ۴۳..... موارد جریان قواعد فقهی
- ۴۳..... منابع قواعد فقهی
- ۴۴..... مقایسه قاعده فقهی با برخی مفاهیم مشابه
- ۴۴..... قاعده فقهی و مسئله فقهی :
- ۴۴..... موضوع فقه :
- ۴۴..... مبادی فقه:
- ۴۴..... مبادی به معنای اخص؛
- ۴۴..... مبادی به معنای اعم؛
- ۴۵..... مسائل فقه :
- ۴۵..... قاعده فقهی و مسئله اصولی :
- ۴۶..... قاعده فقهی و نظریه فقهی:
- ۴۷..... اضطراب در فقه امامیه
- ۴۷..... اضطراب در فقه اهل سنت

۴۷	مقدمه
۴۸	بیان مسئله
۴۸	اضطرار در لغت
۴۸	اضطرار در اصطلاح
۵۰	ریشه های اضطرار
۵۰	اکراه
۵۰	تقیه
۵۱	ضرر
۵۱	ضرورت
۵۱	مفاد قاعده اضطرار
۵۲	ادله اعتبار قاعده اضطرار
۵۲	شرایط جریان قاعده
۵۳	کتاب
۵۵	نقد و بررسی قاعده اضطرار
۵۵	آیه دوم:
۵۶	آیه سوم:
۵۶	آیه چهارم
۵۷	اجماع
۵۸	عقل
۵۸	سنت
۵۸	متن و سند حدیث
۶۰	نقد و بررسی
۶۲	مفهوم روایت
۶۲	حدیث دوم
۶۲	حدیث سوم

۶۳ حدیث چهارم
۶۶ نقد و بررسی
۶۷ حد اضطرار
۶۷ کاربرد قاعده
۶۷ ۱- نگاه ولمس
۶۸ ۲- خوردن و آشامیدن محرمان
۶۸ ۳- قطع اعضا و پیوند آنها
۶۹ ۴- تنظیم خانواده و زایمان
۶۹ ۵- تشریح بدن مسلمان
۶۹ ۶- سقط جنین
۶۹ ۷- آزمایش
۷۱ فصل چهارم
۷۱ مسائل مربوط به پزشکی و احکام پزشکی
۷۲ پزشکی
۷۲ یادگیری پزشکی
۷۳ جایگاه طب در قوانین اسلام
۷۳ جایگاه طب پیشگیری در اسلام
۷۴ جایگاه ضوابط شرعی و احکام پزشکی
۷۵ حکیم ابوعلی سینا فارسی قرن چهارم و پنجم هجری قمری
۷۶ اخلاق پزشکی
۷۷ اصول اخلاق پزشکی
۷۷ رفق و مدارا
۷۷ احوال‌پرسی از بیمار
۷۸ دعا برای بیمار
۷۸ تقوای پزشکی

۷۸.....	فقه پزشکی
۷۹.....	ارزیابی کلی احادیث طبی
۸۰.....	۱. مبدأ علم طب
۸۰.....	۲. اهل بیت و دانش پزشکی
۸۱.....	لمس و نگاه به نامحرم در پزشکی
۸۱.....	مشکلات فقهی معاینات پزشکی و راه حلها
۸۲.....	در این رابطه به تبیین حکم در چند موضوع می پردازیم.
۸۲.....	۱) حکم نگاه کردن مرد به زن غیر محرم، و بالعکس.
۸۳.....	۲) حکم نگاه کردن پزشک مرد به صورت و دستهای زن غیر محرم. و بالعکس.
۸۳.....	۳) حکم نگاه کردن به عورت زن نامحرم، و بالعکس.
۸۳.....	۴) حکم لمس بدن زن نامحرم بوسیله پزشک مرد، و بالعکس.
۸۳.....	۵) حکم نگاه و لمس جسد میت توسط جنس مخالف.
۸۳.....	▪ مسأله ۱
۸۵.....	▪ مسأله ۲
۸۶.....	▪ مسأله ۳
۸۷.....	▪ مسأله ۴
۸۷.....	● نتیجه بحث
۹۱.....	● راه حل
۹۲.....	استفتاءات
۹۲.....	حضرت آیت الله سید علی حسینی سیستانی
۹۴.....	امام خمینی(ره):
۹۴.....	آیه الله اراکی(ره):
۹۴.....	آیه الله بهجت(ره):
۹۴.....	آیه الله تبریزی(ره):
۹۴.....	آیه الله خامنه ای:

- آیة الله خویی (ره): ۹۴
- آیة الله شبیری زنجانی: ۹۵
- آیة الله صافی گلپایگانی: ۹۵
- آیة الله فاضل لنکرانی (ره): ۹۵
- آیة الله گلپایگانی (ره): ۹۵
- آیة الله مکارم شیرازی: ۹۵
- منابع: ۹۶

چکیده

یکی از مسائلی که مردمان روز جاری با آن سرو کار دارند زمینه معالجه بیماری است که برای افراد فراوان دارای اهمیت است که در کنار آن، مسائل محرمت طبابت مطرح می شود از یکسو مرتبط با دکتر و قاب درمانی می گردد و از سوی دیگر چگونگی وظیفه موظف است.

به عبارت دیگر برای یک پزشک معالج متدین یا این که مریض موحد، این پرسش مطرح می شود که حکم دیدن کردن و لمس و معاینه ی جنس مخالف چیست؟ آیا با وجود پزشکان و فرم درمانی زن، تا چه حد بضاعت و توان با قاعده اضطرار حکم به مجوز مراجعه زنان مریض به دکتر مرد نمود.

در این پژوهش در پی بازنگری معنای اضطرار و حد آن در طب است و اینکه اکراه و تحمیل تا چه حد می تواند حکم را بردارد ولی با اعتنا به وجود قسمت اقلیت های مذهبی اهل سنت در میهن و لزوم تحقیق علمی در این قضیه، یک تحقیق تطبیقی قادر است کارگشا باشد.

واژگان کلیدی:

محرمت، پزشکی، فقه مذاهب خمس، لزوم محرمت، فقه

اهمیت و ضرورت تحقیق:

زمینه پیشرفت و تعالی انسانها بسیار زیاد بوده است و تفاوتی بین زنان و مردان نیست زنان با استعداد و تلاش و همتی که از خود در عرصه های مختلف از خودشان داده اند خود را لایق و در بعضی عرصه ها از مردان بیشتر و بهتر نشان داده اند در این رساله تلاش می شود تا مسائل عنوان شود که با وجود چنین زنانی آیا امکان رجوع به مردان در پزشکی وجود دارد و یا خیر؟

زنان در صورت نبود پزشک مربوط به خود امکان رجوع به یک دکتر مرد را دارند؟
و در صورت رجوع این پزشک چه تکلیفی نسبت به آن مریض زن دارد؟ محرمیت پیدا می شود طبق آنچه در عرف بیان می شود که پزشک محرم است و یا فقط حکم برداشته می شود و آیا با وجود برطرف کردن بیماری بو سیله نگاه کردن امکان لمس وجود دارد.

و مسائلی که در حد توان نظرات و آراء علماء در آن آورده می شود ان شاءالله

فصل اول

مفاهیم و کلیات

در هر علم و بحثی ابتدا باید معنا واژگان و کلمه های مربوط به آن را بررسی کرد تا بتوانیم درک بهتری نسبت به مسایل آن پیدا کنیم

الف: معنای ارتباط

۱. معنای ارتباط در لغت

رابطه از منظر لغت شناسی واژه و کلمه ای است عربی از باب افتعال که در پارسی به طور مصدری به معنای «پیوند داشتن» و به صورت نام مصدر به معنای «بستگی» و نیز به معنای ارتباط داشتن، رفت و آمد داشتن، تماس برقرار کردن با کسی از روش وسیله ای منحصر به فرد به کار می رود. (دهخدا، ۱۳۴۲، ص ۱۸)

۲. معنای ارتباط در اصطلاح

ارتباط از ماده ربط است که معنای لغوی آن بازگو شد ولی اصطلاحاً مرابطه و ارتباط به معنای نگهداری ثغور کشور (مرزبانی) است. در کلام فقها، تنها ارتباط بین دو جنس مخالف را در بر می گیرد نه هرگونه ارتباط را، لذا با معنای لغوی آن متفاوت است. (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ج ۱، ص ۱۳)

ب مفهوم بلوغ

معنای بلوغ در لغت:

واژه بلوغ در لغت به دو معنا آمده است. یکی به معنای وصول و نیل به چیزی است «يقال: بلغ فلان: الايصال؛ وقتی گفته شود فلانی بالغ شد یعنی به چیزی رسید (ابن فارس، ۱۴۰۴، ج ۱، ص ۳۰۱) دوم به معنای ادراک «بلغ الغلام: ادراک؛ وقتی گفته شود پسر بچه بالغ شد یعنی قوه ادراک پیدا کرد» (جوهری فارابی، ۱۳۶۸، ج ۴، ص ۱۳۱۶)

معنای بلوغ در اصطلاح:

مرحوم کاشف الغطاء میگوید: «البلوغ: وهو الوصول إلى قابلية أن يطأ أو يوطأ وطناً قابلاً لأن تنبعث عنه الشهوة، وبترتب عليه مع وجود محلّ الوطء وتوانية الغسل، حتى لو خلق ابتداء على هذه الحالة كخلق آدم عليه السلام

کان بالغاً؛ بلوغ رسیدن به قابلیت و استعداد نزدیکی کردن یا نزدیکی شدن است توانایی که شهوت از آن برانگیخته شده و با وجود نزدیکی و توانایی، غسل بر آن مترتب شود... و این اولین مراتب صدق مردانگی در جنس مذکر و اولین مراتب صدق زن بودن در جنس مؤنث به شمار می آید» (کاشف الغطاء، ۱۳۸۸، ج ۱، ص ۲۵۱) صاحب جواهر بلوغ را اینگونه تعریف میکند: والمراد بالأول (بلوغ) الذی هو فی اللغه الادراک بلوغ الحلم، والوصول إلى حد النکاح بسبب تكون المنی فی البدن، وتحرك الشهوة والنزوع إلى الجماع، وانزال الماء الدافق الذی هو مبدأ خلق الانسان بمقتضى الحکمة الربانیة فیہ وفي غیره من الحيوان لپایداریء النوع، فهو حیثئذ کمال طبیعی للانسان یبقی به النسل، ویقوی معه العقل، وهو حال انتقال الأطفال إلى حد الکمال والبلوغ مبالغ النساء والرجال؛ منظور از بلوغ در لغت ادراک و رسیدن است. بلوغ حلم و رسیدن به حد نکاح به سبب پیدایش منی در بدن و تحرك قوه شهوت و تمایل به زیبایی و ریختن آب جهندهای است که ریشه و پایه آفرینش آدمی به مقتضای حکمت ربانی در انسان و سایر حیوانات برای پایداریء نوع است پس بلوغ کمال طبیعی انسان که بهواسطه آن نسل باقی مانده و عقل با آن تقویت شده و آن حالتی است که خردسالان به حد کمال رسیده‌و در زمره مردان و زنان داخل می‌شوند» (نجفی، ۱۴۰۴، ج ۲۶، ص ۴)

نتیجه: پایان دوران خردسالی شخص و رسیدن وی به سنّی که انجام تکالیف دینی و قوانین شرعی بر او لازم شده را بلوغ گویند، به عبارت دیگر بلوغ به معنای رسیدن خردسال به سنّ تکلیف است.

بلوغ در حقیقت یک حالت طبیعی و تکوینی است که انسانها اعم از زن و مرد در مرحله‌های از زندگیشان به آن میرسند. در این مرحله در بدن انسان، تغییرات محسوسی اتفاق می افتد. این تغییرات جسمی، نسبت به افراد، محیطهای آب و هوایی، نوع تغذیه و ... فرق میکند. از جمله این تغییرات، بم شدن صدا، روئیدن موی خشن در زیر شکم (بالای عورت)، خروج منی (مخصوص پسران)، حائض شدن (مخصوص دختران) و ...

است. سن تکلیف در اسلام بر مبنای بلوغ تعیین شده است؛ یعنی وقتی نشانه های بلوغ (حداقل این علامتها، احتلام برای پسران و حیض برای دختران است) حاصل شود، شخص به سن تکلیف میرسد، اما در دین اسلام، غیر از نشانه های طبیعی، معیار سنی برای بلوغ پسران و دختران، در نظر گرفته شده است. پس اگر

دختر یا پسر نشانه‌های طبیعی بلوغ را نداشتند و به سنی که در شرع برای تکلیف آنان مشخص شده است، برسند، باید همانند یک مکلف، به وظایف شرعی خود عمل کنند. (حوریه شمشیری، ۱۳۷۶، ج ۱، ص ۱۱۰) البته بلوغ در همه مسائل یکسان نیست، زیرا آمادگی برای هر کاری در سنّ و سال خاصی حاصل میشود؛ بنابراین، سن بلوغ در مسائل شرعی، با حد بلوغ در مسائل اجتماعی، سیاسی یکی نیست، همانگونه خاصّ که بلوغ جنسی با رسیدن به سن تصرف در مسائل اقتصادی تفاوت دارد. نتیجه اینکه هر چیزی «بلوغ» خود را دارد و ما نمیتوانیم برای همه چیز یک سن بلوغ تعیین کنیم.

د: مفهوم ربّیه

معنای ریبه در لغت:

واژه ی «ریبه» از ریشه «ریب» به معنای شک و گمان است. بعضی آن را به معنای استرس و تزلزل قلب معنا کرده اند که از آثار شک است. (طریحی، ۱۴۱۶، ج ۲، ص ۲۵۷)

معنای ریبه در اصطلاح:

در کتابهای فقهی به معنای ترس از واقع شدن در حرام هست، فاضل هندی در تعریف «ریبه» میگوید: «ریبه وهی ما یخطر بالبال من النظر دون التلذذ به أو خوف الافتتان ویمکن تعمیم الریبه للافتتان، لأنها من «راب» إذا وقع فی الاسترس؛ ریبه، حالتی است که از نگاه به نامحرم، به ذهن و دل انسان خطور میکند و به معنای لذت بردن یا ترس از افتتان نیست و ممکن است ریبه را به معنای مفتون و فریفته شدن، تعمیم دهیم؛ زیرا لغت «راب» به معنای واقع شدن در استرس هست.» (فاضل هندی، ۱۴۰۵، ج ۸، ص ۲۳)

مرحوم صاحب جواهر میگوید: قلت: الظاهر أن المراد من الریبه خوف الوقوع معها فی محرم، ولعله هو المعبر عنه بخوف الفتنة؛ ظاهراً مراد از «ریبه» ترس وقوع در حرام است و شاید از این معنا تعبیر به «خوف فتنه» شود. (نجفی، ۱۴۰۴، ج ۲۹، ص ۷۰)

۵: مفهوم تلذذ

معنای تلذذ در لغت:

تلذذ در لغت از ماده لذذ به معنای لذت بردن، احساس لذت و نیز به معنای خوشمزه یافتن چیزی را گویند. (زبیدی، ۱۴۱۴، ج ۹، ص ۴۶۷)

معنای تلذذ در اصطلاح:

تلذذ در اصطلاح به معنی لذت بردن می باشد که نوعاً در بحث نگاه مطرح می گردد و نگاه از روی تلذذ، یعنی نگاه به هدف لذت بردن است و اگر نگاه به دیگری با یکی از این دو مشخصه (ریبه و تلذذ) همراه باشد، از نظر شرع مقدس حرام میگردد، گاهی انسان تنها به جهت لذت بردن به نامحرم نگاه میکند، بی آنکه بترسد به گناه کشیده شود و گاهی نگاه از روی لذت نیست، بلکه ترس آن است که به دنبال آن گناهی انجام گیرد و مقدمه ارتکاب حرام گردد، در هر صورت این دو نوع نگاه از نظر فقه حرام است؛ اما گاهی ممکن است که نگاه به نامحرم توأم با دو عنوان یاد شده باشد (ریبه همراه با تلذذ) که طبعاً در این صورت گناه آن شدیدتر خواهد بود. (مکارم، ۱۳۷۴، ص ۱۲)